

La llengua a l'abast

Indigència (?) lingüística

Text: **Caterina Sureda**
cultural@dbalears.cat

Fa setmanes parlava, en aquesta mateixa secció, dels errors que alguns usuaris cometien inventant-se paraules en català per allunyar-se d'una forma que els recorda massa la castellana corresponent. Ara, toca referir-nos al fenomen contrari, a la tendència que molts parlants tenen a pensar que les llengües funcionen entre si, tant des del punt de vista lèxic, com morfològic o sintàctic, en paral·lel, amb una simetria absoluta. És a dir, que a una paraula o a una construcció d'un idioma determinat li'n correspon una altra (i només una) d'una altra llengua i, com més

gran sigui la similitud, millor, perquè així cal fer menys esforç per controlar-les totes dues. A més, si aquests sistemes lingüístics que hom posa en relació comparteixen un tronc comú, com és el cas de la família romànica, aquest efecte encara és més exagerat.

Quan aquest comportament afecta pocs individus, no té gaire importància. El problema és quan una massa de parlants cada vegada més gran actua d'aquesta manera, perquè aleshores una de les dues llengües (la que es troba en situació més afeblida, és clar) se'n ressent i en surt evidentment perjudicada. I, en parlar de contactes català-castellà, no cal dir quina és la que hi perd sempre. Aquest mimetisme, doncs, el que comporta és un empobriment lingüístic i, a la llarga, si no hi posam remei, ens conduirà a la més absoluta indigència lingüística.

Fidels, doncs, a aquesta inexistent simetria entre llengües,

molts dels que usen el català cometem incorreccions ben sonades. N'és un exemple la correspondència que a voltes estableixen entre el verb castellà "quitar" i el nostrat "prendre". "Quitar" correspon a dos mots catalans diferents segons el sentit que vulguem donar a la frase: "prendre", quan significa agafar quelcom d'altri sovint contra la seva voluntat, i "llevar", que vol dir separar alguna cosa d'allò a què està unida o de què forma part. Aquesta és la norma, i fins fa poc qualsevol catalanoparlant la seguia sense problemes ni vacil·lacions. Darrerament, però, la jove nalla usa exclusivament el verb "llevar" com a sinònim de "prendre" i, així, els al·lots, ben compungits, es queixen que algú els ha "llevat" alguna cosa, en comptes de fer servir el "prendre" genuí. Els lladres "prenen" les carteres i, si de cas, en fugir et poden pegar una empenta i "llevar-te" del mig

d'una manotada. I prou.

Un altre mal ús, molt corrent entre tots els sectors d'edat, és barrejar el significat de "collir" i "agafar": si abans "collíem" només patates, peres, tomàtiques..., és a dir, tot allò que prèviament algú havia sembrat, ara n'hi ha de molt valents i de molt forçarruts que són capaços de "collir" autobusos, camions i, fins i tot, trens! Déu n'hi do! És clar, com que en castellà tots aquests mitjans de transport "se cogen" ... I n'hi ha encara de tendència més masoquista que arriben a "collir" mal de cap o un bon constipat!

A voltes, més que usos incorrectes o no normatius, el que hom fa, per desconeixement, és prescindir, en cas de dues paraules igualment vàlides en català, de la que s'allunya més del castellà. Podríem elaborar extensíssimes llistes de vocables que cada vegada se senten menys, sobretot a Palma. Només

fent una pensada ràpida, em vénen al cap "darrerera", "estar remull", "espenyar", "aclucar els ulls", "alengar", "tenir vessa", substituïts de manera sistemàtica per "segon plat", "estar banyat", "rompre", "tancar els ulls", "respirar", "tenir peresa". I així podríem esmentar casos i més casos.

Per Palma, ja queda poca gent que "escuri". I no és que els ciutadans siguin més porcs que els de la Part Forana, és que ara els plats "es renten". D'altra banda, tot i que el diccionari normatiu dóna per bona la forma "ensenyar" en el sentit de "deixar veure", fins fa no-res els parlants de Mallorca usàvem en aquest context només el verb "mostrar", i reservàvem "ensenyar" per al sentit de donar lliçons o explicacions a algú sobre una ciència, un art, una habilitat, etc. Ara, tot s'ensenyava, fins i tot el cul, que ben poques lliçons pot donar, el pobre...

L'OPINIÓ DE L'ESPIRA

L'última lliçó de Joan Solà

Bartomeu Fiol

Joan Solà, el director de la *Gramàtica del català contemporani*, realitzada per un equip d'una seixantena d'especialistes -l'edició definitiva de la qual és del 2008-, ens va deixar el 27 d'octubre de 2010. Una setmana abans, el 20 d'octubre, encara va poder participar en la presentació del llibre *Joan Solà: deu textos d'homenatge*, que van oferir-li els seus col·legues. L'endemà, el 21 d'octubre, publicava el seu darrer article, *Adéu-siau i gràcies*, després de 36 anys de fer-ne un de setmanal. Aquest mes de maig, acaba d'aparèixer el seu darrer llibre, *L'última lliçó. Parla dels polítics i acadèmics*, en el qual s'ha volgut recollir els seus darrers textos, des de mitjan 2009, més un colpidor poema, *La cascada de Mapang*, escrit l'agost de 1993, durant una visita a les fonts del Ganges.

El primer text recollit és el discurs pronunciat, el 7 de maig de

2009, a la Universitat de Lleida, amb motiu de ser-li concedit el doctorat *Honoris Causa*, en el qual ret un sentit homenatge a aquells la lectura o la lliçó dels quals li ha resultat més impactant i profitosa; entre aquests destaquen Verdguer, Chomsky, Carles Riba, Pompeu Fabra, Joan Coromines i el mateix equip de codirectors de l'esmentada gramàtica monumental. D'aquest parlament vull destacar una citació que hi fa de Verdguer que es valora per si mateixa: "Tot cabdellant arbres, penyals del cim rodolen, / rost avall freixes cruixen i faigs esbocinats, / i la fumera i flames amunt se caragolen / amb quera i pols dels ròncs albergs enderrocats". Com també, especialment, el més just i abrandat reconeixement de l'aclaparadora feina de Joan Coromines, feta possible sols pel seu domini de totes les llengües romàniques, pel seu recor-

Una conclusió de Joan Solà: "Ens cal arribar a una situació comparable almenys a la de Suïssa, Bèlgica o el Canadà"

gut per uns dos mil municipis del nostre domini lingüístic i per la seva portentosa memòria.

Segueixen *El lligam indissoluble sobre la llengua i la societat*, el parlament que va fer el 9 de juny de 2009 quan se li va atorgar el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes; *La paraula*, com va titular la seva històrica intervenció al Parlament de Catalunya l'1 de juliol de 2009; la conferència al III Simposi Carles

Riba, el 2 de desembre de 2009; la darrera lliçó de la seva carrera acadèmica, el 17 de juny de 2010; l'article *Miserables!*, publicat al suplement de cultura del diari *Avui* el 8 de juliol del 2010, com a resposta a la sentència del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut; *Funció de la Universitat*, paraules pronunciades en l'acte d'atorgament de la primera edició del Premi Internacional de Recerca en Filologia Catalana Joan Solà; i, com a cloenda, el ja esmentat *La cascada de Mapang*, que acaba: "Assegut i contemplo i, de lluny, juganera, / amb dits alats la barba, les ulleres / m'esquitxes i aquest full on, neci, / amb la paraula nua del terror on vaig néixer, / voldria recollir tanta bellesa".

Naturalment, no tenc espai per poder comentar tant de material. Pel que fa al memorable discurs pronunciat davant el Parlament de Catalunya, no puc deixar d'es-

mentar dues conclusions. Una: "Fa trenta anys que neguem la realitat lingüística en què ens trobem immersos: neguem que la llengua recula de manera alarmant, neguem que els catalanoparlants tinguem problemes lingüístics". L'altra: "Ens cal arribar a una situació comparable almenys a la de Suïssa, Bèlgica o el Canadà". I tampoc no m'és possible deixar de subratllar l'excel·lent capacitat lectora de Solà. Un bon exemple n'és la següent estrofa de la segona traducció de *L'Odissea* de Carles Riba citada pel mestre: "I, cada cop que el diví cantor de cantar reposava, / ell, eixugant-se el plor, es llevava el mantell de la testa / i amb la copa bessona libava als déus en ofrena; / mes, quan llavors començaven de nou, i a cantar l'excitaven / els prohoms dels feacis, pel goig que prenien dels versos, / altra vegada Ulisses, cobrint-se el cap, sanglotava".